

İLKÖĞRETİMDE KÜRESEL DEĞERLER (100 TEMEL ESER ÜZERİNE BİR İNCELEME) (*)

Recep ÖZKAN (**) - Ümit SİVRİKAYA (***)

ÖZ

Bu araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı'nun ilköğretim okulları için tavsiye ettiği 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda küresel değerlerin incelenmesi konu edilmektedir.

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı'nun ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" okuma kitapları serisi; örneklemini ise bu eserler arasından tesadüfi örnekleme yöntem ile seçilen 40 eser oluşturmaktadır. Eserlerde işlenen değerler ilgili kitaplardan fişlenerek bilgisayar ortamına aktarılmış, elde edilen bulgular nitel açıdan sınıflandırıldıktan sonra frekans, yüzde ve yoğunluk puanı açısından nicel olarak analiz edilmiştir.

Sonuçta, İlköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda "demokrasi" değerinin işlenme sıklığı bakımından ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Demokrasi değerini sıra ile etik, bireysel gelişim, hürriyet, empati, bilgi, toplam kalite ve verimlilik değerleri izlemektedir. Eserlerde en az yoğunlukta bulunan değer ise "çağdaşlaşma" değeridir. İncelenen yerli ve yabancı yazarlı eserlerde "Avrupa Birliği" değeri tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Küresel Değerler, İlköğretim, 100 Temel Eser, Küreselleşme.

* Bu çalışma, "İlköğretimde Küresel Değerleri 100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinden geliştirilerek hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi. (recepozkan33@hotmail.com)

*** Sınıf Öğretmeni, Bozköy İlköğretim Okulu, Çiftlik / Niğde. (sivrikaya_8648@hotmail.com)

ABSTRACT***A Research on 100 Basic Works Global Values at Primary Education***

Within this research, the examination of the global values mentioned in the books of "100 Basic Work" series that suggested for primary schools by National Education Ministry is subjected.

"Descriptive Field Work" method is used in the research. "100 Basic Work" reading book series, which is suggested for primary schools by Primary Ministry of Education, constitutes the universe of the research; as for the sample, 40 books chosen between these work by coincidental technique constitutes it. The values processed in these works were tagged and then transferred to the electronical environment. After he results were classified quantitatively, they were analyzed qualitatively from the point of frequency, density and percentage.

Consequently, it is seen that, in the books of Primary School 100 Basic Works series the value of "democracy" takes places at first. The values of ethic, personal development, liberity, empathy, knowledge, total quality and productivity follows sequentially the value of democracy. However, in the works the value found with lowest intensity is the value of "modernization". No value as "European Union" was discovered in the books by native and foreign authors.

Keywords: *Values, Global Values, Primary School 100 Basic Works, Globalization.*

Giriş

Çağlar boyunca değerler, hem birey hem de toplumlar için önemli bir yol gösterici olarak öne çıkmaktadır. Birey ve toplum hayatının önemli yol işaretleri olarak bireysel ve toplumsal hayatı yönlendirmede etkili olan değerler; Rocher'a¹ göre bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket etme tarzıdır. Ültanır'a² göre değerler bir inanç tipi olup, insanın nasıl hareket edip etmemesi gerektiğini gösterirler. Rokeach³ değerleri, bireylerin önemli yaşam hedefleri ya da kişinin yaşamına rehberlik eden standartlar şeklinde tanımlarken, Brubacher⁴ değerlerin birey davranışlarının ilham kaynağı olduğunu, istek ve eğilimden önce geldiğini ve onun ortaya çıkmasını

1 Rocher, G., *Le Changement Social*, Paris, 1968, 318s. Akt: Doğan, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara, Pagem A Yayıncılık, 2007.

2 Ültanır, E. (1996), "Değer Kavramının Anlamı", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara: Yeni Dönem Sayı 4.

3 Rokeach M. J., *The nature of human values*. New York: The Free Press, 1973.

4 Brubacher, J., S., "Değer Özel mi, Yoksa Genel mi"? Çeviren: Ferhan Oğuzkan, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Sayı.60, 1986.

sağlayan etken olduğunu belirtmektedir. Schwartz⁵ ise bireyin veya diğer sosyal oluşumların hayatına yol gösterici ilkeler olarak tanımlamaktadır.

Değerler özelde bireyin genelde ise toplumun doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi ve kötü vb. durumlara yükledikleri anlamlarla ilgili olup tavır ve davranışların belki de en önemli yol haritalarıdır. Toplumsal yapı içinde çoğunluğun kabul ettiği davranış kurallarıdır. Değerler kavramlar veya inançlardır, arzulanmış sonuç veya davranışla ilgilidir, davranışın belirlenmesi veya olayın değerlendirilmesinde belirleyicidirler ve göreceli önemlerine göre sıralanırlar.⁶ Kızılçelik ve Erjen⁷ değerleri bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatlerini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar olarak tanımlanmaktadır Bu nedenledir ki her toplum kendi yapısına uygun değer üretir. Üretilen değerlerden bazıları evrensel nitelik taşımakla birlikte bu değerlere yüklenen değer yargıları toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Bu durum ise toplumsal hayatın önemli ipuçlarını verir. Çünkü değer yargıları toplumların hayat felsefelerini yansıtır. Olaylara bakışını, tavır ve davranışların anlamlarını belirler. Dolayısıyla bireylerde içinde doğup büyüdükleri toplumsal yapı durumuna göre şekillenirler. Kısaca bireysel yaşamın belirlenmesinde toplumsal yaşamın önemli etkisi söz konusu olmaktadır.

Toplumsal Değerler ve Değişim

Toplumsal varlık olması nedeniyle birey, toplumun özelliklerini kendi bünyesinde taşır.⁸ Toplum ise, gerek maddi, gerek manevi olarak, bireyi kuşatan işler, fiiller, karakterler, inançlar ve değerler sistemidir.⁹ Bir toplumda kabul edilen değer hükümleri yetiştirilmesi amaçlanan insan tipinin türünü tayin eder. Toplumca arzu edilen tutum, o değer hükümlerine göre belirlenir.¹⁰ Değer hükümlerinin belirlenmesinde ise hem toplumsal yapıda meydana gelen değişim hem de toplumsal yapıyı oluşturan halkın değerlerinin dikkate

5 Schwartz, S. H., "Are There Universal Aspects in The Structure and Content of Human Values?" *Journal of Social Issues* 50 (4), 19-45, 1994.

6 Aavik, T., Allik, J., "The structure of Estonian People Values": A Lexical Approach. *European Journal of Personality*, 2002.

7 Kızılçelik, S., Erjen, Y., *Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü*. Konya: Günay Ofset, 1992.

8 Ülken, H. Z., *Sosyolojiye Giriş*, İstanbul: Ülken Yayınları, 1947, s.174.

9 Ülken, H. Z., *Veraset ve Cemiyet*, İstanbul, Ülken Yayınları, 1957, s.IX.

10 Öner, N., *Öğretim ve Eğitime Bir Bakış*, Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1993, s.7.

alınması gerekmektedir. Çünkü her türlü toplum değişmesi için, halkın değerler sistemini dikkate almak gerekir.¹¹ Toplum ancak değerleri içselleştirmiş bireylerden oluştuğu zaman devamlılık sağlayabilir. Tersine durumda insanların bir arada bulunması zorlaşacak ve toplumsal yapıyı tehdit eden, istenmeyen davranışlar artacaktır.¹² Toplumdaki bireylerin o değerleri korumasına veya göz ardı etmesine paralel olarak değerler ya zamanla kaybolurlar ya da bir sonraki nesle aktararak yıllarca devam ettirilirlir. Bu olay değerlerin içselleştirilmesine ve genel kabul görmesine bağlıdır.¹³ Değerlerin kaybolmasında ya da değer yargılarının değişmesinde toplumsal yapıdaki değişimin önemli bir etkisi vardır. Değişimin yönü ve şiddeti, toplumlarda değerlerin etkililiğini ortaya çıkarırken tersine durumda yani toplumda değerlerin konumu da değişim üzerinde oldukça etkilidir. Değerlere sıkı sıkıya bağlı toplumlarda değer değişimine olumlu bakılmaz. Değişim yok olmayla bir tutulur. Bu nedenle de değerlerin her dönemde korunması ve olduğu gibi yeni nesillere aktarılması önemsenir. Bu durumda olan toplumların gelişmesi de yavaş ya da çok az olma eğilimindedir. Oysaki çok hızlı değişen dünya düzeninde değişime direnç göstermek, diğer toplumların gerisinde kalmakla eş anlamdadır. Değişimin kaçınılmaz olduğu çağda bu değişimin yönünün ve şiddetinin belirlenmesi önemlidir. Bu belirleyicilikte bazı kurumlar önemli etki gücüne sahiptir. Bu kurumların başında da eğitim gelmektedir.

Toplumsal değişimin önemli etkenlerinden olan eğitim sistemi dolayısıyla okullar bu değişimi sistemli ve bilinçli olarak gerçekleştirmeye çalışır. Her toplum, eğitimin ilk kademesinden başlayarak bireylerine toplumsal değerlerini kendi eğitim sisteminin özelliklerine göre aktarmaya çalışır. Toplumların değerlere dolayısıyla değer yargılarına yükledikleri anlamlara göre, değerlerin eğitim aracılığıyla bireylere aktarım hızı ve şekli farklılaşmaktadır. Türk Eğitim Sisteminde de değerler önemli bir yer tutmakta olup, eğitim tarihinin her döneminde değerlerin aktarımının önemi üzerinde durulduğu görülmektedir. Eğitim kademeleri içinde ise özellikle okulöncesi ve ilköğretim değer aktarımı açısından ilk sırada gelmektedir. Yenilenen ilköğretim programında değerler önemli bir yer işgal etmekte, değer eğitimine önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu amaçla da birçok dersin müfredatı içine değer konusu doğrudan ya da dolaylı olarak yerleştirilmiştir. Bu işlemin yapılmasında, bireyleri

11 Türkdoğan, O., *Toplum Kalkınması*, Erzurum: Dedekorkut Yayınları, 1977, s.27.

12 Akbaş, Oktay, "Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.

13 Gudmundsdottir, S., "Values in pedagogical content knowledge", *Journal of Teacher Education*, 41 (3), 44-52, 1991.

gelecekte yaşayacakları çağa hazırlama önem arz etmektedir. Bireyleri çağın gereklerine göre yetiştirmede toplumsal değerler yanında küresel değerlerin de önemi büyüktür.

Küreselleşme ve Değerler

Gelinen noktada küreselleşmenin de etkisiyle, toplumsal değerler yanında küresel değerlerin de bireylere öğretilmesinin önemi her geçen gün artmaktadır. Küreselleşmede, sosyal ilişkiler bir ön koşul olmakta ve kültürler arası etkileşim önem kazanmaktadır. Küreselleşme, bazen toplumların birbirine benzediği ve böylece tek bir global kültürün ortaya çıktığı süreci anlatırken, bazen de toplumların, toplulukların ve bireylerin kendi farklılıklarını ve kimliklerini ifade etme ve belirleme sürecini anlatır.¹⁴ Küreselleşmenin, bir süreç ve bir gerçek olarak insanlığın karşısında dikiliyor olması, bugün daha fazla kabul gören bir düşünce olmaya başlamasıdır. Bundan kaçınmak ve getirdiği evrensel dünya değerlerini yok saymak, daha baştan küreselleşen dünyaya teslim olmak anlamına gelebilir.¹⁵ Toplumsal olarak var olabilmek gelişen dünya düzeninde çağdaş toplumlar içinde yer alabilmek için küreselleşmenin gereklerine uymak gereği ortaya çıkmaktadır. Toplumların ve bireylerin, küreselleşmenin doğuracağı muhtemel sonuçlara karşılık önlem alabilecek ve değişimlerden yarar sağlayabilecek yetilere sahip olmaları gerekmektedir.¹⁶ Küreselleşmenin gereklerinden birisi de küresel değerlerin öğretimidir. Toplumsal değerler yanında küresel değerlerin öğretimi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte toplumsal değerlerin değişen dünya düzenine uyum sağlamada etkili olacak şekilde yeniden düzenlenmesi başka bir ifade ile değer yargılarının değişmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durum, eğitim-öğretim programlarının hazırlanmasını da etkilemektedir. Yeni değerlerin program üzerindeki etkileri içeriklerde de değişiklikler ortaya çıkarmaktadır. Yeni değerler derslerin sayısı ve türünün yeniden belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Buna paralel olarak da ders içeriklerin yeni değerlere göre düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.¹⁷

14 Cafoğlu, Z., Somuncuoğlu D., "Global Values in Education and Character Education", ERIC NO: ED449449, 2000. Akt: Çalık, T. ve Sezgi, F., Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, Mart 2005 Cilt:13 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 55, 2005, s.77-57.

15 Çalık, T., Sezgi, F., "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Cilt:13 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 55, 2005, s.55-57.

16 Akçay, R. C., "Küreselleşme, Eğitimsel Yoksunluk ve Yetişkin Eğitimi", Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 159, Ankara, 2003, s.4.

17 Özden, Y., Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2. Bası, 1999, s.20.

Çağın gereklerine göre yenilenen eğitim programlarında yer alan değerlerin de yeni anlam ve işlevler üstlenmesi gerektiği kabul edilen önemli bir noktadır. Yeni ilköğretim programının önemli amaçlarından olan yenilikçi bireyler yetiştirebilmek yaratıcı, eleştirel, yansıtıcı düşünmenin geliştirilmesi ve olaylara bilimsel bakabilmenin sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu yolla da değer gerçekleştirme yaklaşımı ortaya çıkmaktadır. Kirschenbaum¹⁸ değer gerçekleştirme yaklaşımının amacını, öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünceye sahip bireyler yetiştirmek olarak belirtmektedir. İşte tam bu noktada küreselleşen dünyada, değerlerin de bu ortama uygun şekilde öğretilmesi, küresel değerlerin de bireylere kazandırılması gereği ortaya çıkmaktadır.

Eğitim aracılığıyla yetiştirilecek bireylerin çağın gerekleriyle donatılmasında, birey dolayısıyla toplumsal yapının benimsediği değerlerin uygun şekilde aktarımının önemli etkisi vardır. Zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.¹⁹ Toplumsal değerler yanında küresel değerlerin bireylere öğretilmesi, küresel ve toplumsal değerlerin uyumlu olması bu değerlerin nasıl öğretildiği ile ilgilidir. Küresel değerlerin bireylere aktarımında birçok yol kullanılabilir. Bunların başında, aktarımın sistemli ve bilinçli olarak yapılmasından dolayı eğitim sistemi gelmektedir. Eğitim sisteminin bu işi yaparken yararlandığı önemli araçlardan birisi de ders kitaplarıdır.

İnsan her dönemde bilgiye ihtiyaç duymuştur ve duyacaktır. İhtiyaç duyulan bilgilerin tekrar tekrar kullanımı için de kaydetme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bilgiyi üreten tek varlık olan insan onu yeniden kullanmak için kaydetmek gereğini de hissetmiştir.²⁰ Zaman içinde kaydedilen bu bilgiler kitap ismiyle kullanıma sunulmuştur. Kitaplar, insanlar arasında düşünce ve bilgileri, inanç ve duyguları yayan, zekâ ve kültürün, ilim ve sanatın, değer hükümlerinin dünya ölçüsünde paylaşılmasına ve zaman içinde devamına yardım eden vasıtalarlardır. Kitaplar, bir milletin kültür değerlerini dünden bu güne taşıyan varlıklar olarak milli kültürün temel taşları ve aynı zamanda insanlığın paylaştığı ilim ve fikir dünyasına açılan kapılardır.²¹ Kitap, bire-

18 Kirschenbaum, H., 100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings. Massachusetts: Allyn&Bacon Company, 1995.

19 Kuşdil, E., Kağıtçıbaşı, Ç., "Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", Türk Psikoloji Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 42, 2000, s.59.

20 Kaya, İsmail "İlköğretim Ders Kitaplarında Tasarım Sorunu", Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları içinde, Ankara:1996, s.52.

21 MacIver, R.M., Page, C. H., Cemiyet, (Çev. Amiran Kurtkan), İstanbul, MEB, Devlet Kitapları, s.57, 1969, s.57.

yin doğrudan ilişki kurduğu bir bilgi ve kültür aracı²² yaşanmış, denenmiş, yeniden yaratılarak üretilmiş bilgi birikimlerinin sunulduğu kaynaklardır.²³ Kitapların eğitim-öğretimde kullanımıyla da ders kitabı kavramı ortaya çıkmıştır. Ders kitapları her toplumda sadece temel eğitim aracı olarak değil, büyük ölçüde başat öğrenim aracı olarak görev görürler²⁴ Genç beyinleri çağdaş düşünceler ve yepyeni bilgilerle beslemenin en etkin aracı okullarda okutulan modern ders kitaplarıdır.²⁵ Yetişkinlerin tercihleri sonucu üretilen ders kitapları farklı oranlarda toplumun ve yazarın dünyaya bakışını ve düşünce biçimini ortaya koyar.²⁶ Ayrıca ders kitapları, ait oldukları dönemdeki egemen siyaseti ve bu dönemin toplumsal yapısını yansıtabilmek açısından ipuçları taşıyabilmesi gibi bir özelliğe de sahiptir.²⁷ Ders kitaplarının bu önemli özelliği, öğretmenlerin algısıyla da ilişkilidir. Bu durum iki açıdan ele alınması gereken bir konudur. Ders kitaplarındaki bilgilerin çağın gereklerine uygun olmaması durumunda öğretmenin gerekli bilgiye sahip olmasıyla bu eksiklik telafi edilebilecek bir durum olarak görülebilir. Diğer taraftan ders kitaplarının çağın gereklerine uygun bilgilerle donanmış olması yanında öğretmenin eksikliği de problem olarak görülebilir.

İlköğretim dönemi dikkate alındığında, bu dönem öğrencileri için öğretmenin çok önemli bir rol model olması durumu ortaya çıkmaktadır. Hatta bu dönem çocukları için öğretmenin aileden daha çok öne çıktığını söylemek yanlış olmaz. Değer öğretiminde ya da değerlerin öğrencilerde içselleştirilmesinde ders kitapları yanında bu kitapların uygulayıcıları olan öğretmenlerin değerlerle ilgili tutum ve davranışları çok önem arz etmektedir. Öğretmenler öğrenciler için hem sınıf içinde hem de sınıf dışında çeşitli stratejiler uygulayarak içinde yaşanılan toplumun temel değerlerini en iyi biçimde yansıtacak

22 İcmeli, M., "Türkiye'de İlköğretim Kitaplarında Fiziksel Yapı, Tasarım ve İllüstrasyon Sorunu", Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları İçinde, Ankara, s.130, 1996, s.130.

23 Pekmezci, H., İlköğretim Ders Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğun Görsel Eğitimine Etkisi, Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları, Ankara: 1996. s.146,

24 Ortaylı, İ., "Ders Kitabından Tarih Nasıl Öğrenilir", Bilim ve Sanat, Aylık Kültür Dergisi, Ekim, 1993, s.7.

25 Erpulat, D. E., Tarih Ders Kitaplarında Tarih Bilinci ABD Modeli, s.270.

26 Baker, C. D., Freebody, P., Children's First School Boks: Introductions to the culture of literacy, Oxford. Basil Blackwell, 1989, Hooper, J.H. B.A., Children's U.S. History texbooks. 1787-1865. social education, 1993, p.18.

27 Tüfekcioğlu, H., "Ders Kitapları Üzerine Yapılmış İki Çalışma ve Yetişkinlere Okuma Yazma Öğreten İki Kitap Hakkında İnceleme", Sosyoloji Dergisi, 1993-1995, Sayı. 4 İstanbul, s.61, 1997.

şekilde model olmalıdırlar.²⁸ (Öğrenci kitaplarda vurgulanan değerlerle öğretmeninin bu değerlere sahip olması arasında çatışma yaşamamalıdır. Tüm bunların yanında değerlerin sadece aktarımı değil, öğrencilerde içselleştirilmesi de gerekmektedir. Bu içselleştirmede öğretmen kendisinin örnek olması yanında aileden başlayarak çevrenin de örnek olmasını sağlaması gerekmektedir. Değerlerin değişimi bireylerin kişilik yapılarında önemli değişikliklere yol açar. Değerler bireysel açıdan benlik kavramının özünü oluşturarak eylem ve düşünceyi etkiler.²⁹

Değerlerin içselleştirilmesinde bir başka etken de teori ve pratik ilişkisinin kurulması gereğidir. Sistem her ne kadar mükemmel olursa olsun, uygulamada yaşanan aksaklıklar sistemi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Teoride ortaya konulması istenenlerin uygulamada da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aksi durum tezatlığı dolayısıyla aksaklığı beraberinde getirecektir. Gelineen noktada, ilköğretimlerin başarısının, ortaöğretimde kaliteli okullara öğrenci gönderme sayısı ile ölçüldüğü, ilköğretim okullarının, dershaneler gibi sınav ağırlıklı ders işlemelemleri, hatta bir üst kademeye gönderdikleri öğrencilerin isim ve resimlerinin yer aldığı afişlerin okullarda asıldığı bir uygulama ile karşı karşıya kalınmaktadır. Böyle bir durumda değer öğretiminden, değerlerin içselleştirilmesinden çok, sınav başarısının ön plana çıktığı eğitim sistemi söz konusu olmaktadır. Bilgi çağı olarak kabul edilen bu yüzyılda, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da hızlı değişimler yaşanmaktadır. Bu hızlı değişimin beraberinde getirdiği birçok yeni teknolojiyi ve materyali öğretmenler ve eğitim kurumları etkin bir şekilde kullanılmaktadırlar. Modern teknolojilerin eğitim alanına yeni araçlar katmasıyla kitabın önemini azaldığı düşünülse de, gerek modern toplumlarda, gerekse geleneksel toplumlarda kitaplar hala eğitimdeki önemini korumaktadır. Özellikle de eğitim teknolojilerinden mahrum kalmış, tüm eğitim kurumlarında eğitim teknolojilerine eş zamanlı olarak yer veremeyen, geleneksel eğitim anlayışını sürdüren toplumlarda kitaplar öğretmenlerin ve öğrencilerin temel başvuru kaynağıdır. Kitaplar bilimsel bilgilerin aktarımının yanı sıra değer eğitiminde kullanılan etkili araçlardır. (Aral, 2008: 35)'e göre; duyuşsal davranışlar ve değerler, okulda öğretmenin iyi örnek olmasıyla ve derslerde değerlerle ilgili güzel, yerinde konuşmalar yapmasıyla sağlanabilir. Bunun yanında değer eğitimi edebî eserler yoluyla da yapılabilir.

28 Ryan, K. A., "Th a new moral education", Phi Delta Kappan, 68, 228-233, 1986, Aktaran: Tay, B. ve Yıldırım, K., "Parents' Views Regarding the Values Aimed to be Taught in Social Studies Lessons. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice 9 (3) • Summer 1529-1542, 2009.

29 Lau, S., "The value orientations of Chinese University Students in Hong Kong. International Journal of Psychology, 23, 583- 596, 1988.

Kazandırılmak istenen değerlerin var olduğu metinler öğrencilere okutulabilir. Özellikle de değer eğitimi gibi hassas bir konuda Türk ve Dünya Klasığı haline gelmiş okuma kitaplarındaki metin ve hikâyelerinden yararlanma özellikle ilköğretim okullarında yıllardır kullanılan etkili bir yöntemdir.

Eğitim aracılığı ile mevcut olan ve küreselleşmenin etkisi ile yeni anlamlar kazanan değerlerin kuşaklar arası aktarımla devamlılıklarının sağlanmasında ise okullarda kullanılan ders kitaplarının yanında, bir değer aktarıcısı olan okuma kitaplarında bulunan metinler de önemli bir yer tutar. Bu çalışmada; insan hakları, demokrasi, birey, ulus devlet, rekabet kültürü, verimlilik, toplam kalite, girişimcilik, bilgi, kişisel özgüven, empati, hak, özgürlük, hürriyet, eşitlik, laiklik, hukuk devleti, sosyal devlet, çağdaşlaşma, modernleşme, saygınlık, bireysel gelişim, Avrupa Birliği, etik, ahlak, iletişim, sosyalleşme gibi küresel değerlerin MEB'in ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" adlı okuma kitaplarında ne kadar sıklıkta yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla küresel değerlerin okuma kitapları aracılığıyla genç kuşakları nasıl etkilediği problem konusu yapılmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" adlı kitap serisinde yer alan küresel değerlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Küresel değerler nedir ve ilköğretim okulları için tavsiye edilen 100 Temel Eser serisinde ne sıklıkta yer almaktadır?
2. İlköğretim okulları için tavsiye edilen 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda küresel değerlerden hangisine daha fazla yer verilmiştir?
3. İlköğretim okulları için tavsiye edilen 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda küresel değerlerden hangisine daha az yer verilmiştir?
4. İlköğretim okulları için tavsiye edilen 100 Temel Eser serisindeki yerli ve yabancı yazarlı kitaplarda küresel değerlerin yer alma sıklıkları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın evreni, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okulları için tavsiye ettiği 100 Temel Eser isimli okuma kitapları serisi ile sınırlıdır. Bu kitaplardan 71 tanesi yerli yazarların, 29 tanesi yabancı yazarlı eserlerdir. Araştırmada örneklem olarak 40 kitap incelenmiştir. Bu kırk kitabın seçimi yerli

ve yabancı yazarlı eserlerin yüz kitap içerisindeki sayıları oranında kitabın, random yöntemle seçilmesi ile yapılmıştır. Buna göre incelenen 40 kitabın 12' sini, (% 29) yabancı yazarlı eserler; 28' ini, (%71) yerli yazarlı eserler oluşturmaktadır. Seçilen bu eserlerde tablo 1'de belirtilen değerlerin geçme sıklığının belirlenmesine çalışılmıştır. Bu değerlerin belirlenmesinde; Türkçe eğitimi, Sosyoloji ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği alanında uzmanlaşmış ve bu bölümlerde görev yapan eğitim fakültesi öğretim üyelerinden 4 uzmanın bilgisine başvurulmuştur. Kitaplarda inceleme konusu yapılan değerler; tablo 1'de gösterilmiştir. Tablodaki değerlerin belirlenmesinde, önce araştırmacı tarafından literatür taramasıyla ön çalışma yapılmıştır. Literatür taraması sonucu yirmi yedi değerler belirlenmiş bu değerler içinden tabloda belirtilen 10 değer aşağıda belirtilen uzman görüşleri alınarak netleştirilmiştir.

Bu değerlerin kitaplarda geçme sıklıklarının belirlenmesinde doğrudan ve dolaylı mesajlara dikkat edilmiştir. Dolaylı mesajların belirlenmesindeki zorluklar dikkate alınarak, bu tür kelimelerin belirlenmesinde kararsızlık durumu ortaya çıktığı zaman yukarıda bahsedilen uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmacı ve uzmanların ortak karar veremedikleri kelimeler kapsam dışı bırakılmıştır.

Tablo 1. Küresel Değerlerin Sınıflama ve Sıralanması

1. Avrupa Birliği	= Avrupa Birliği
2. Bilgi	= Bilgi
3. Bireysel Gelişim	= Bireysel Gelişim- Birey- Girişimcilik- Kişisel Özgüven-Rekabet Kültürü
4. Çağdaşlaşma	= Çağdaşlaşma- Modernleşme
5. Demokrasi	= Demokrasi- Laiklik- Hak- Hukuk Devleti- Eşitlik- İnsan-Hakları- Sosyal Devlet- Ulus Devlet
6. Empati	= Empati- Sosyalleşme- İletişim
7. Etik	= Etik- Ahlak- Saygınlık
8. Hürriyet	= Hürriyet- Özgürlük
9. Toplam Kalite	= Toplam Kalite
10. Verimlilik	= Verimlilik

Araştırmanın Modeli

Küresel değerlerin okuma kitaplarında yer alma sıklığı, değerlerin eğitime dolayısıyla bireye etkisinin belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada olguların betimlenmesi hedeflenmiştir. Bu araştırma, nitel araştırma modelinde içerik

analizine dayalı olarak yapılmıştır. İçerik analizi, kurallara dayalı olarak bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileri ile betimlendiği sistematik, yenilenebilir bir tekniktir.³⁰

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, MEB' in 2005 yılında ilköğretim okulları için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" serisindeki okuma kitapları oluşturmaktadır. Evreni oluşturan okuma kitapların 64' ünü yerli yazarların; 29' unu yabancı yazarların eserleri, 7' sini de anonim eserler oluşturmaktadır.

MEB'in 04.08.2005 tarihli ve "İlköğretimde Okutulacak 100 Temel Eser" konulu genelgesinde; "Bu eserlerin belirlenmesinde orta öğretim için hazırlanan listede tutulan yol izlenmiş hayatta olan yazarların eserlerinden seçme yapılmamıştır. Bu tutum, bu gün hayatta olan değerli yazarlarımızın eserlerinin görmemezlikten gelindiği ve onların eserlerini daha değersiz görüldüğü anlamına gelmez. Hayatta olan, eser vermeye devam eden yazarlarımızın da şüphesiz çok önemli, okunması ve okutulması gereken yayınları vardır. Ne var ki bunlar arasından tercih yapma yapmanın zorluğu ortadadır" ibaresi kullanılarak çocukluk ve ilk gençlik edebiyatı üzerine uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu belirlenmiş eser isimleri esas alınarak 5, 6, 7, 8. sınıflar için bir liste oluşturulmuştur.

Araştırmanın örneklemini ise bu listeden tesadüfî örneklem yöntemiyle seçilen 40 kitap oluşturmaktadır. MEB' in ilköğretim okulları için tavsiye ettiği listeye bakıldığında yerli ve yabancı yazarlı eserlerin aynı sayıda olmadığı görülmektedir. Liste incelenmiş ve araştırma örneklemini seçilirken yerli ve yabancı yazarlı eserlerin sayıları oranınca eser seçilmiştir. Buna göre seçilen 40 eserin % 71 yani 28 tanesi yerli yazarlara; % 29' u yani 12 tanesi yabancı yazarlı eserlerden oluşmaktadır.

Yapılan piyasa araştırmasında MEB' in yayınladığı listedeki kitapların farklı yayınevlerince değişik sayfa sayısı, hacim ve tarihli pek çok basımlarının olduğu görülmüştür. MEB' in yayınladığı genelgede kitap listesinin sadece "5, 6, 7 ve 8. sınıflar için" diye bir sınırlama yapılmışken piyasada değişik yaş ve sınıf seviyeleri için sınıflama yapılmış kitap setlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durumda araştırmanın tarafsızlığını ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla herhangi bir yayınevine ait kitap seti seçilmemiş; örneklemini oluşturan 40 kitap kütüphane ve kitapçılardan; yayınevine bakılmaksızın tesadüfî yöntem ile seçilmiştir.

30 Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Yayınları, 2008, s.253.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Çalışmanın evrenini oluşturan okuma kitaplarında bağlam birimi olarak cümle seçilmiştir. Analiz ünitesi olarak belirlenen değerler alt kategorilerinin her bir benzer anlam içeren 10 temel kategori altında toplanmış ve içerik analizi bu 10 kategori üzerinden yapılmıştır.

Her bir cümle içindeki, alt kategorilere karşılık gelen sözcükler, belirtilen alt kategorileri açıklayan ifadeler ya da doğrudan veya dolaylı olarak anlamı veren cümleler sayılmıştır. Değerlendirmede nesnelliği sağlamak amacıyla kategorileri nicel içerik analizine göre sayma yoluna gidilmiştir. Her bir alt kategorinin cümlelerde ne sıklıkta geçtiği saptanmış çeteleye tek tek kodlanmıştır.

Cümledeki her bir analiz ünitesinin ağırlığı bir puan olarak değerlendirilmiştir. Kategorileri oluşturma, tanımlama ve kodlama işlemi araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için daha önce İnal,³¹ Kepenekçi³² ve Özkan³³ tarafından takip edilen yöntem esas alınmıştır. İnceleme kapsamındaki iki kitap basit tesadüfi örnekleme ile seçilerek, iki ayrı eğitim bilimleri uzmanı tarafından tekrar kodlanmıştır. Araştırmacının ve iki uzmanın elde ettiği kategorilere ilişkin dağılımlar karşılaştırıldığında, dağılımların kod frekansları arasında %81 oranında uyum gözlenmiştir. Aynı kodlamaların yapıldığı gözlenmiştir. Böylece, araştırmacı ve uzmanların kodlamaları arasında yaklaşık olarak %81'lik bir görüş birliği olduğu belirlenmiştir. Genelde bu tür çalışmalarda %70 oranındaki görüş birliği araştırmacının güvenilirliği için yeterli görülmektedir.

Her bir kitap için, frekans, yüzde ve yoğunluk puanı hesaplaması aşağıdaki formüllere göre yapılmıştır. Bir kitabın toplam sözcük sayısı tahmin edilerek bulunmuştur. Bunun için kitabın baş, orta ve sonlarından tesadüfi olarak birer sayfa seçilerek bunlardaki tüm sözcük sayıları belirlenip, ortalama sayfa başına sözcük sayısı tahmin edilmiştir. Sonra, bu değer kitabın sayfa sayısı ile çarpılarak toplam tahmini sözcük sayısına ulaşılmıştır.

31 İnal, Kemal, Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler 27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998.

32 Kepenekçi, Yasemin Karaman: "Türkiye'de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi", Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999.

33 Özkan, Recep, "Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler, İlköğretim Ders Kitapları Örneği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış Doktora Tezi), 2006.

Kategori yüzdesi(%) = (Kategori frekansı / Tüm Kategorilerin Toplam Frekansı) x 100

Kategori Yoğunluk Puanı = Kategori Frekansı / Tüm Kitaptaki Toplam Sözcük Sayısı

Yoğunluk puanları hesaplanırken çıkan sayıların çok küçük olması ve küçük sayılarla çalışmanın yorumlamada çıkaracağı zorluktan dolayı, tüm kategorilere ait yoğunluk puanları 1000 (bin) ile çarpılmıştır. Böylece, değerlendirilmede ve puanların anlaşılmasında kolaylık sağlanmıştır.

Bulgular ve Sonuç

Bulgular

100 Temel Eserdeki Yabancı Yazarlı Eserlerle ilgili Bulgu ve Yorumlar

Yabancı yazarlı kitaplardaki değerlerin frekans, yüzde ve yoğunluk puanları aşağıdaki gibidir:

Andersen Masalları Kitabında Değerlerin geçme sıklığına göre bir sıralaması yapıldığında en yüksek oran (%40) “empati,” en düşük oranda ise (%20) “demokrasi”, “hürriyet” ve “verimlilik” değerlerindedir. *Defne Adası* Kitabında, en yüksek oran (%40,81) “demokrasi”, en düşük oranda ise (%6,12) “bilgi” ve “verimlilik” değerlerindedir. “Avrupa Birliği” değeri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Değirmenden Mektuplar* Kitabında en yüksek oran (%29,16) “demokrasi”, en düşük oranda ise (%4,16) “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “hürriyet” ve “toplam kalite” değerlerindedir. “Avrupa Birliği” ve “toplam kalite” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Gülliver’in Gezileri* Kitabında değerlerin kendi içerisinde bir sıralaması yapıldığında en yüksek oran (%32,55) “hürriyet” değerindedir. En düşük oranda ise (%4,65) “çağdaşlaşma” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Hikâyeler* en yüksek oran (%21,87) “bireysel gelişim” ve “hürriyet” değerlerindedir. En düşük oranda ise (%3,12) “çağdaşlaşma” ve “toplam kalite” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *İnsan Ne İle Yaşar* Kitabında en yüksek oran (%22,22) “bilgi”, “demokrasi” ve “empati” değerlerindedir. En düşük oranda ise (%11,11) “bireysel gelişim”, “etik” ve “toplam kalite” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Mutlu Prens* Kitabında en yüksek oran (%26,66) “empati”, en düşük oranda ise (%1,66) “çağdaşlaşma” değerindedir. “Avrupa Birliği”, değeri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Oliver Twist’in Maceraları* Kitabında en yüksek oran (%26,86) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%1,49) “hürriyet” ve “verimlilik” değerleri yer almaktadır.

“Avrupa Birliği” ve “çağdaşlaşma” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Peter Pan* Kitabında en yüksek oran (%22,22) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%11,11) “bilgi”, “empati”, “etik” ve “toplam kalite” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Robersonlar Mektebi* Kitabında en yüksek oran (%53,65) “bireysel gelişim”, en düşük oran ise (%2,43) “verimlilik” ve “çağdaşlaşma” değerlerindedir. “Avrupa Birliği”, “hürriyet” ve “toplam kalite” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Tom Sawyer’ in Maceraları* Kitabında en yüksek oran (%32,25) “empati” değerindedir. En düşük oranda ise (%3,22) “bilgi” ve “toplam kalite” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Üç Silahşörler* Kitabında en yüksek oran (%31,91) “etik”, en düşük oran ise (%4,25) “toplam kalite” değerlerindedir. “Avrupa Birliği”, “bilgi” ve “çağdaşlaşma” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır.

100 Temel Eserdeki Yerli Yazarlı Eserlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Yerli yazarlı kitaplardaki değerlerin frekans, yüzde ve yoğunluk puanları aşağıdaki gibidir: *Oğuz* Kitabında en yüksek oran (%60) “demokrasi”, en düşük oran ise (%6,66) “bilgi”, “etik” ve “verimlilik” değerlerindedir. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “empati”, “hürriyet” ve “toplam kalite” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Allı ile Fırfırı* Kitabında en yüksek oran (%33,33) “demokrasi” ve “hürriyet”, en düşük oranda ise (%16,66) “bilgi” ve “etik” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Altın Işık* Kitabında en yüksek oran (%47,61) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%4,76) “bireysel gelişim”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma” ve “empati” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır.

Arılar Ordusu Kitabında en yüksek oran (%30) “toplam kalite” değerindedir. En düşük oranda ise (%10) “bilgi” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “demokrasi”, “empati”, “etik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Benim Küçük Dostlarım* Kitabında en yüksek oran (%78,57) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%7,14) “etik” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “empati” “hürriyet”, “toplam kalite”, “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Billur Köşk Masaları* Kitabında en yüksek oranda (%41,66) “demokrasi”, en düşük oranda ise (%8,33) “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “empati” ve “hürriyet” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Bir Küçük Osmanlı Vardı* Kitabında en yüksek oran (%43,75) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%12,5) “etik” ve “toplam kalite” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”,

“bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma” ve “hürriyet” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Bitmeyen Gece* Kitabında en yüksek oran (%36,06) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%1,63) “çağdaşlaşma” ve “empati” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “etik”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Cumhuriyet Öncesi Dönem Yazarlarından Çocuklara Seçme Hikâyeler* Kitabında en yüksek oran (%47,50) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%5,88) “bireysel gelişim” ve “empati” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Çocuklara Şiirler* en yüksek oran (%46,87) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%12,5) “bilgi” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “empati”, “etik”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Falaka Kitabında* en yüksek oran (%40) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%6,66) “bilgi”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma” ve “empati” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Göl Çocukları* Kitabında en yüksek oran (%68,75) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%6,66) “bilgi” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “empati”, “hürriyet” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Gulyabani* Kitabındaki Değerlerin kendi içerisinde bir sıralaması yapıldığında en yüksek oran (%68,75) “etik” değerindedir. En düşük oranda ise (%5,88) “hürriyet” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Gururlu* Kitabında en yüksek oran (%55,88) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%2,94) “bilgi” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Halime Kaptan* kitabında en yüksek oran (%85,71) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%14,28) “hürriyet” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “empati”, “etik”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Hep O Şarkı* Kitabında en yüksek oran (%45,45) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%4,54) “etik” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Keleşlan Masalları Kitabında* en yüksek oran (%44) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%4) “bilgi” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “empati” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Mesnevi’den Çocuklara Seçme Hikâyeler* Kitabında en yüksek oran (% 65,21) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%4,34) “empati” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır.

Miskinler Tekkesi kitabında en yüksek oran (%66,66) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%2,77) “bilgi” ve “bireysel gelişim” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “çağdaşlaşma”, “empati” ve “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Ömer’in Çocukluğu* Kitabında en yüksek oran (%50) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%12,5) “etik” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “empati”, “hürriyet”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Sevdalı Bulut* Kitabında en yüksek oran (%25) “bireysel gelişim” ve “toplam kalite” değerindedir. En düşük oranda ise (%12,5) “çağdaşlaşma” ve “demokrasi” “etik” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “empati” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Tanrı Misafiri* Kitabında en yüksek oran (%53,19) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%4,25) “çağdaşlaşma” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Tiryaki Sözleri* Kitabında en yüksek oran (%24,39) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%2,43) “toplam kalite” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği” değeri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Uluç Reis* Kitabında en yüksek oran (%52,94) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%2,94) “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma” ve “toplam kalite” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “empati” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Üç Minik Serçem* Kitabında en yüksek oran (%81,81) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%18,18) “empati” değeri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “bireysel gelişim”, “çağdaşlaşma”, “etik”, “hürriyet”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Vatan Yahut Silistre* Kitabında en yüksek oran (%66,66) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%6,66) “bireysel gelişim”, “empati” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “etik” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Yalnız Efe* Kitabında en yüksek oran (%58,52) “demokrasi” değerindedir. En düşük oranda ise (%5,88) “bilgi”, “bireysel gelişim” ve “hürriyet” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “etik” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır. *Yankılı Kayalar* Kitabında en yüksek oran (%60) “empati” değerindedir. En düşük oranda ise (%6,66) “bireysel gelişim” ve “etik” değerleri yer almaktadır. “Avrupa Birliği”, “bilgi”, “çağdaşlaşma”, “hürriyet”, “toplam kalite” ve “verimlilik” değerleri ise kitapta hiç yer almamaktadır.

Sonuç

İlköğretim 100 temel eserdeki yabancı yazarlı kitaplarla ilgili sonuçlara bakıldığında; en yüksek oranın “demokrasi” (% 24,82) değerine ait olduğu

görülmektedir. Demokrasi değerini % 19,20 kullanım sıklığı ile bireysel gelişim değeri takip etmektedir. Eserlerde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmaktadır; empati (% 17,33), etik (% 13,58), hürriyet (% 9,36), bilgi (% 5,85), toplam kalite (% 5,38), verimlilik (% 3,04), çağdaşlaşma (% 1,40). Avrupa Birliği değeri yabancı yazarlı eserlerde yer almamaktadır. İlköğretim 100 temel eserdeki yerli yazarlı kitaplarla ilgili sonuçlara bakıldığında, en yüksek oranın “demokrasi” (44,55) değerine ait olduğu görülmektedir. Demokrasi değerini % 12,96 kullanım sıklığı ile hürriyet değeri takip etmektedir. Eserde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmaktadır; etik (% 12), bilgi (% 8,13), bireysel gelişim (% 7,31), empati (% 6,75), toplam kalite (% 3,31), çağdaşlaşma (% 2,62), verimlilik (% 2,34). Avrupa Birliği değeri yerli yazarlı eserlerde yer almamaktadır. İlköğretim 100 temel eserdeki yerli ve yabancı yazarlı kitaplarla ilgili genel sonuçlara bakıldığında değerlerin genel oranı ise kendi aralarında şu şekilde sıralanmaktadır; demokrasi (% 37,23), etik (% 12,58), bireysel gelişim (% 11,71), hürriyet (% 11,63), empati (% 10,67), bilgi (% 7,29), toplam kalite (% 4,07), verimlilik (% 2,60), çağdaşlaşma (% 2,17). Avrupa Birliği (% 0).

İlköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda en çok rastlanan küresel değer, % 37,23 oranı ile “demokrasi” değeridir. Kitaplarda en az rastlanan değer ise % 2,17 oranı ile “çağdaşlaşma” değeridir. “Avrupa Birliği” değerine yerli ve yabancı yazarlı eserlerde hiç rastlanmamıştır. Sonuç olarak, inceleme alınan bütün kitaplara genel olarak bakıldığında en yüksek oranda demokrasi değerinin yer aldığı görülmektedir. Bu durumda da hem yabancı yazarların hem de yerli yazarların demokrasi değerini önemseydiği, bu değerın çocuklarca da kavranmasına özen gösterdikleri söylenebilir. Avrupa Birliği değerinin ise her iki yazar grubunun kitaplarında hiç yer almadığı görülmektedir. Burada, incelenen kitapların basım tarihlerinin 2000 ve daha sonraki yılları içermesine karşılık ilk yayım yıllarının eski olması nedeniyle bu değerın yer almadığı düşünülebilir. Verimlilik ve çağdaşlaşma değerlerinin en düşük oranda yer alması ise çok dikkate değerdir. Yaşanılan çağın dolayısıyla eğitim sistemlerinin yetiştirmeye çalıştığı birey tipi olarak, üretken, verimli ve çağı yakalamaya çalışan bireyler öne çıkarılmaya çalışılırken, bu değerlerin neredeyse hiç vurgulanmadığı değerlerin okullarda okutulması manidardır. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi, ders kitapları yanında yardımcı kitaplar ve kaynak kitaplar aracılığıyla bireylere dolaylı ve doğrudan mesajlar verilmeye çalışılmaktadır. Bu mesajlar kanalıyla bireylerin istenilen niteliklere uygun şekilde donatılması amaçlanmaktadır.

Kaynakça

- Aavik, T., Allik, J., "The structure of Estonian People Values": A Lexical Approach. *European Journal of Personality*, 2002.
- Akbaş, Oktay, "Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Akçay, R. C., "Küreselleşme, Eğitimsel Yoksunluk ve Yetişkin Eğitimi", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 159, Ankara, 2003.
- Aral, D., "Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2008.
- Baker, C. D., Freebody, P., *Children's First School Boks: Introductions to the culture of literacy*, Oxford. Basil Blackwell, 1989, Hooper, J.H. B.A., *Children's U.S. History textbooks. 1787-1865. social education*, 1993, p.18.
- Büyükköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Yayınları, 2008.
- Brubacher, J., S., "Değer Özel mi, Yoksa Genel mi"? Çeviren: Ferhan Oğuzkan, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Sayı.60, 1986.
- Cafoğlu, Z., Somuncuoğlu D., "Global Values in Education and Character Education", ERIC NO: ED449449, 2000. Akt: Çalık, T. ve Sezgi, F., Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, Mart 2005 Cilt:13 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 55, 2005..
- Çalık, T., Sezgi, F., "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Cilt:13 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 55, 2005.
- Erpulat, D. E., *Tarih Ders Kitaplarında Tarih Bilinci ABD Modeli*, s.270, ?
- Gudmundsdottir, S., "Values in pedagogical content knowledge", *Journal of Teacher Education*, 41 (3), 44-52, 1991.
- İçmeli, M., "Türkiye'de İlköğretim Kitaplarında Fiziksel Yapı, Tasarım ve İllüstrasyon Sorunu", *Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları İçinde*, Ankara, s.130, 1996.
- Coşkun, H., Kaya, İ. ve Kuglin, J., (Ed.), *İlköğretim Ders Kitaplarında Tasarım Sorunu. Türkiye'de ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu*. Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, 1996.
- İnal, Kemal, *Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler 27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998.
- Kepenekçi, Yasemin Karaman: "Türkiye'de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi", Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999.
- Kızılcılık, S., Erjen, Y., *Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü*. Konya: Günay Ofset, 1992.
- Kirschenbaum, H., *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: Allyn&Bacon Company, 1995.

Kuşdil, E., Kağıtçıbaşı, Ç., “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 42, 2000.

Lau, S., The value orientations of Chinese University Students in Hong Kong. *International Journal of Psychology*, 23, 583- 596, 1988.

Maclver, R.M., Page, C. H., Cemiyet, (Çev. Amiran Kurtkan), İstanbul, MEB, Devlet Kitapları, s.57, 1969.

Ortaylı, İ., “Ders Kitabından Tarih Nasıl Öğrenilir”, *Bilim ve Sanat, Aylık Kültür Dergisi*, Ekim, 1993.

Öner, N., “Öğretim ve Eğitime Bir Bakış”, *Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1993.

Özden, Y., *Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2.Baskı, 1992.

Özkan, Recep, “Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler, İlköğretim Ders Kitapları Örneği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış Doktora Tezi), 2006.

Pekmezci, H., İlköğretim Ders Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğun Görsel Eğitimine Etkisi, Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları, Ankara: s.146, 1996.

Rocher, G., *Le Changement Social*, Paris, 1968,318s. Akt: Doğan, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2007.

Rokeach M. J., *The nature of human values*. New York: The Free Press, 1973.

Ryan, K. A., “Th a new moral education”, *Phi Delta Kappan*, 68, 228-233, 1986, Aktaran: Tay, B. ve Yıldırım, K., *Parents’ Views Regarding the Values Aimed to be Taught in Social Studies Lessons. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice* 9 (3) • Summer 1529-1542, 2009.

Schwartz, S. H., “Are There Universal Aspects in The Structure and Content of Human Values?” *Journal of Social Issues* 50 (4), 19–45, 1994.

Tüfekcioğlu, H., “Ders Kitapları Üzerine Yapılmış İki Çalışma ve Yetişkinlere Okuma Yazma Öğreten İki Kitap Hakkında İnceleme”, *Sosyoloji Dergisi*, 1993-1995, Sayı. 4 İstanbul:, s.61, 1997.

Türkdoğan, O., *Toplum Kalkınması*, Erzurum: Dedekorkut Yayınları, 1977,

Ülken, H. Z., *Sosyolojiye Giriş*, İstanbul: Ülken Yayınları, 1947.

Ülken, H. Z., *Veraset ve Cemiyet*, İstanbul, Ülken Yayınları, 1957

Ültanır, E., “Değer Kavramının Anlamı”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara: Yeni Dönem Sayı 4, 1996.

İncelemeye Alınan Eserler

Andersen. H. C., *Andersen Masalları*, Ankara: Elips Kitap, 2007

Aşkun, V. C., *Çocuklara Şiirler*, Ankara: Elips Kitap, 2007

Barrie, J. M., *Peter Pan*, Ankara: Elips Kitap, 2007

Boyunağa, A. Y., *Yankılı Kayalar*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2005

- Canat, H. N., *Bir Küçük Osmancık Vardı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2008
- Cumalı, N., *Üç Minik Serçem*, İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın, 2008
- Çalapala, R., *87 Oğuz*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Çehov, A., *Hikâyeler*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Daudet, A., *Değirmenden Mektuplar*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Dickens, C., *Oliver Twist' İn Maceraları*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Dumas, A., *Üç Silahşorlar*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Enç M., *Bitmeyen Gece*, Ankara: Ötüken Yayınları, 2007
- Gökalp, Z., *Altın Işık*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Güntekin, R. N., *Tanrı Misafiri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1994
- ....., *Miskinler Tekkesi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1999.
- Gürpınar, H. R., *Gulyabani*, İstanbul: Özgür Yayıncılık, 2003.
- Hikmet, N., *Sevdalı Bulut*, İstanbul: Boyut Kitapları, 2007
- İlgaz, R., *Halime Kaptan*, Ankara: Çınar Yayınları, 2006
- Kabaağaçlı, C. Ş., *Uluç Reis*, İstanbul: Bilge Yayınları, 1988
- Karaosmanoğlu, Y. K., *Hep O Şarkı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007
- Kemal, N., *Vatan Yahut Silistre*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Mevlana, *Mesnevi' Den Çocuklara Seçme Hik.*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Naci, M., *Ömer' İn Çocukluğu*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Örs, İ., *Göl Çocukları*, İstanbul: Şimşek Yayınları, 2005
- Rasim, A., *Falaka*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Seyda, M., *CÖDY Çocuklara Seçme Hikâyeler*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- ....., *Gururlu Peri*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Seyfettin, Ö. (2007). *Yalnız Efe*, Ankara: Elips Kitap.
- Stevenson, R. L., *Define Adası*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Swift, J., *Gülliver' İn Gezileri*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Şehabettin, C., *Tiryaki Sözleri*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Tansel, O., *Allı İle Fırfırı*, Ankara: Elips Kitap, 2009
- Tolstoy, L., *İnsan Ne İle Yaşar*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Twain, M., *Tom Sawyer' İn Maceraları*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Verne, J., *Robersonlar Mektebi*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Wilde, O., *Mutlu Prens*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Yıldız, B., *Arılar Ordusu*, İstanbul: İskele Yayıncılık, 2005.
- Yurdatap, S. M., *Billur Köşk Masalları*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- ....., *Keloğlan Masalları*, Ankara: Elips Kitap, 2007
- Zorlutuna, H. N. (2008), *Benim Küçük Dostlarım*, İstanbul: Timaş Yayınları.